

УДК 343.0

Возний Володимир Іванович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового регулювання економіки
та правознавства юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА «УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ» (СТ. 347 КК УКРАЇНИ)

Розглянуто актуальні питання кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу. Здійснено порівняльний аналіз об'єктивних ознак даного складу злочину, наведено позиції науковців з окремих аспектів кваліфікації злочину.

Ключові слова: умисне знищення майна, шкода, пошкодження майна, працівник правоохоронного органу, службові обов'язки.

Постановка проблеми. Недосконалість, а також відсутність практики застосування кримінально-правової норми щодо кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347 КК України), призводить до суперечливих тлумачень та ускладнює кваліфікацію злочинного діяння. Все це свідчить про необхідність поглибленого теоретичного аналізу проблем соціальної обумовленості, юридичної природи, кваліфікації і практики застосування кримінально-правової норми про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, а також вироблення відповідних науково обґрунтованих рекомендацій з їх вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ступінь наукової розробленості проблеми. У радянський період проблеми кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна досліджувалися в працях М. М. Ісаєва, П. С. Матишевського, Б. С. Нікіфорова та ін. Над окремими аспектами об'єкту складу злочину умисного знищення або пошкодження майна працювали П. В. Замосковцев, В. Н. Кудрявцев, Г. Ф. Поленов та ін. Мабуть чи не єдиною монографічною роботою вказаного періоду з досліджуваної нами теми була праця Б. С. Волкова «Ответственность за уничтожение и повреждение имущества по советскому уголовному праву» [1]. Предметом наукових досліджень даний склад злочину був у відчизняних науковців Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, П. А. Вороб'я, М. Я. Коржанського, М. І. Панова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, В. І. Осадчого та ін. Проте далі науковці досліджували лише окремі питання відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу. При цьому залишаються без уваги інші, не менш важливі для сучасної юриспруденції проблеми, зокрема значення виявлення вартості знищеного майна для кваліфікації досліджуваного нами злочинного діяння.

Кримінально-правові норми щодо відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна покликані забезпечити захист права власності працівників правоохоронних органів. Невизначеність на законодавчому рівні розміру шкоди, завданої майну як предмету злочину у складі злочину передбаченому ст. 347 КК України нерідко призводить до неправильної кваліфікації діяння. Таке нормативне упушення, на нашу думку ускладнює вирішення питання щодо застосування положення ч. 2 ст. 11 КК України про так звану «малозначність» діяння. Зокрема, складним для практичних працівників залишаються питання розмежування умисного знищення або пошкодження майна від суміжних складів злочинів, визначення предмету, об'єкту та об'єктивної сторони злочинного посягання.

Постановка завдання. Дана наукова розвідка має на меті здійснити кримінально-правовий аналіз теоретико-прикладних проблем кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, передбаченого ст. 347 КК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 11 КК України «злочином є передбачене Кримінальним кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [1]». Відповідно злочин характеризує низка ознак, серед яких найбільш важливою є суспільна небезпечність, так як вона відмежовує його від інших правопорушень. Суспільна небезпечність діяння вказує на важливість для суспільства тих відносин на які він посягає. В контексті досліджуваної нами проблеми виникає питання: Який розмір мають становити реальні збитки отримані в результаті знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу? В якій кількості неоподаткованих мінімумів доходів громадян їх оцінити?

Безумовно за характером суспільної небезпеки злочин, передбачений ч. 1 ст. 347 КК України становить підвищену суспільну небезпеку, адже супроводжується вчиненням двох альтернативних самостійних злочинних діянь: знищенням та пошкодженням майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам (у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків), які посягають на врегульовані правовими нормами відносини – відносини щодо охорони права власності працівника правоохоронного органу [3]. Потрібно зазначити, що сама по собі ступінь суспільної небезпечності діяння не може бути єдиним критерієм визначення виду юридичної відповідальності за конкретне діяння. Складність у визначенні юридичної відповідальності полягає в тому, що злочин, як зауважує Кудрявцев В. М., посягає не на одне, а на декілька суміжних суспільних відносин, при цьому кожен об'єкт злочинного посягання має складну внутрішню структуру [4, с. 165]. Так, від злочинних діянь, передбачених ч. 1 ст. 347 КК України страждають водночас кілька важливих для суспільства відносин. Основним безпосереднім об'єктом злочину передбаченого ч. 1 ст. 347 КК України, є відносини в сфері охорони авторитету органів державної влади, зокрема – нормальна діяльність правоохоронних органів. Поряд із даними відносинами страждають відносини, що впливають із права власності – так як злочин завдає шкоду майну працівника правоохоронного органу. Саме ці відносини є додатковим обов'язковим об'єктом, а факультативним - громадський порядок, життя або здоров'я людини.

На думку М. Й. Коржанського, головним об'єктом, потрібно визначити ті суспільні відносини, посягання на які є суспільною сутністю конкретного злочину і з метою охорони яких було прийнято ту чи іншу кримінально-правову норму. Доцільно було б, вважає науковець, у визначенні поняття головного безпосереднього об'єкта вказати на те, що він є найціннішим з усіх об'єктів, яким завдається шкода внаслідок

цього злочину [2, с. 69-70]. Головний об'єкт, як твердить П. Й. Коржанський, є визначальним для кваліфікації злочину та для розміщення певної норми у Кримінальному кодексі України [2, с. 69-70]. Усе це свідчить про те, що досліджуваний нами склад злочину цілком слушно розмішено у Розділі XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднання громадян» [3].

Здійснюючи правовий аналіз складу злочину передбаченого ст. 347 КК України слід зазначити, що вперше кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу була встановлена лише у 1991 р., шляхом доповнення Кримінального кодексу УРСР 1960 р. ст. 1895 «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу» [6]. Кримінально-правова норма даної статті охороняла майно судді, народного засідателя або працівника прокуратури, органу внутрішніх справ чи безпеки, а так само його близьких родичів, у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків. Санкція даної норми передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк від одного до трьох років. Згодом ст. 1895 КК УРСР отримала назву «Умисне знищення або пошкодження майна, що належить судді чи працівникові правоохоронного органу» [6], що більш точніше відповідала змісту диспозиції норми і чіткіше відображала перелік потерпілих від злочину.

Тенденцією розвитку Особливої частини кримінального законодавства України є збільшення в різних розділах Кримінального кодексу норм про відповідальність за умисне знищення та пошкодження майна. Так, у КК України 2001 р., ст. 347 «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу» розміщена у Розділі XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян». За аналогічні діяння, проте спрямовані супроти майна судді, законодавець передбачив кримінальну відповідальність, що настає за ст. 378 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного» (Розділ XVIII «Злочини проти правосуддя») [3].

Об'єктивна сторона злочину характеризується суспільно небезпечними діями, які полягають в умисному знищенні чи пошкодженні майна і причинним зв'язком між вказаними діями і наслідками. Юридичне поняття знищення або пошкодження майна пов'язане з фізичним станом речей, їх вартісним виразом, цільовим призначенням і потребує ґрунтовного аналізу та пояснення. Під знищенням майна в кримінально-правовому аспекті слід розуміти доведення його до повної непридатності для використання за цільовим призначенням. При пошкодженні майна настає погіршення його якості, зменшення цінності або приведення на деякий час у стан, непридатний для використання за цільовим призначенням.

Проте, як впливає зі змісту положень ст. 347 КК України диспозиція даної кримінально-правової норми є відносно визначеною стосовно суспільно-небезпечних наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони досліджуваного нами злочину, так як не містить конкретизованих наслідків шкоди із вказанням її розміру та вартості. Можна напевно допустити, що відповідальність за злочин передбачений ч. 1 ст. 347 КК України настає лише за діяння, котрі завдали шкоду.

Оскільки визначення шкоди це оціночна категорія, то в кожному конкретному випадку суд повинен встановити не тільки вартість знищеного або пошкодженого майна або необхідного відновлювального ремонту, але й значення майна для потерпілого з врахуванням його матеріального положення та роду занять, якщо мало місце знищення засобів праці або іншої діяльності.

Виходячи із конструкції об'єктивної сторони складу злочину передбаченого ч. 1 ст. 347 КК України злочин вважається закінченим з моменту спричинення майнової шкоди потерпілому. Адже зі змісту диспозиції кримінально-правової норми випливає, що даний склад злочину - матеріальний. Якщо винному не вдалося знищити або пошкодити майно потерпілого з причин, що не залежали від його волі, вчинене слід кваліфікувати як замах на злочин (за ч. 2 або ч. 3 ст. 15 та ст. 347 КК України).

Предметом злочину є будь-яке рухоме або нерухоме майно, яке належить працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам (на праві власності або ж знаходилось у законному володінні). Для об'єктивної сторони цього злочину потрібно, щоб знищення або пошкодження майна мало місце у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків. Проте, у положенні ст. 347 КК України не передбачено важливої для кваліфікуючої ознаки - розміру спричиненої шкоди. У чинному кримінальному законі відсутня будь-яка примітка, що містила б роз'яснювальну норму з цього питання. Так, для порівняння зазначимо, що ч. 1 ст. 194 ККУ «Умисне знищення або пошкодження майна» передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах.

Розкриття змісту «шкода у великих розмірах» дано Пленумом Верховного Суду України від 26.06.1992 р. № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів». У пункті 13 даної постанови зазначено: «вирішення питання про те, чи є заподіяна шкода великою, вирішується у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи (вартості майна, обсягу, кількості предметів, значущості його для власника, матеріального становища потерпілого тощо) [5]». Виходячи із законодавчого визначення «значна шкода», як кваліфікуюча ознака у багатьох інших злочинах проти власності (наприклад п. 2 примітки до ст. 185 КК України), це шкода у великому розмірі. У складі умисного знищення або пошкодження майна шкода може бути завдана тоді, коли цим злочином спричинено матеріальні збитки близько на суму яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [3].

Зазначимо, що в Особливій частині КК України є низка складів злочинів, які передбачають відповідальність за умисне знищення чи пошкодження окремим спеціальним видом майна незалежно від розміру заподіяної такими діями шкоди. Зокрема «Наруга над державними символами» (ст. 338 КК України), «Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок» (ст. 352 КК України), «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем» (ст. 357 КК України), «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного» (ст. 378 КК України), «Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи» (ст. 399 КК України), «Умисне знищення або пошкодження військового майна» (ст. 411 КК України) [3].

На нашу думку, варто було б законодавчо чітко визначити, який розмір шкоди потрібно визначити в якості ознаки простого складу злочину (ч. 1 ст. 347 КК України), а який мав би бути шкодою, котра б вважалася «значною шкодою» і виконувала б роль кваліфікуючої ознаки даного злочину.

Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди фізичній особі в даному випадку працівнику правоохоронного органу чи його близьким родичам, то має місце малозначність діяння. Малозначність діяння означає, що вчинена дія (бездіяльність) або

зовсім не спричинила і не могла спричинити шкоди, або спричинила чи могла спричинити лише дуже незначну шкоду. Якщо в діянні встановлені ознаки, які вказані в ч. 2 ст. 11 КК України, справа підлягає закриттю за відсутністю складу злочину (п. 2 ст. 6 КПК). Відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, т.т. не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [3].

Висновки. Усе вище зазначене дає підстави твердити наступне. Відносна визначеність диспозиції кримінально-правової норми, що міститься в ст. 347 КК України, стосовно шкоди як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину ускладнює вирішення питання про ступінь суспільної небезпечності злочину передбаченого ч. 1 ст. 347 КК України, а відтак, і питання про притягнення до кримінальної відповідальності та призначення міри покарання за нього. Вважаємо за необхідне здійснити законодавчі зміни шляхом доповнення ст. 347 КК України приміткою, котра б містила роз'яснювальну норму щодо розміру матеріальних збитків, що утворюють суспільно небезпечні наслідки досліджуваного нами діяння. Адже законодавче визначення такого розміру чітко відмежує простий склад злочину «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу» (ч. 1 ст. 347 КК України) як від кваліфікованого (ч. 2 ст. 347 КК України), так і від проступку (усуне помилки у вирішенні питань про «малозначність діяння»).

Список використаних джерел

1. Волков Б. С. Ответственность за уничтожение и повреждение имущества по советскому уголовному праву / Б. С. Волков. – Казань : Изд.-во Казанск. ун.-та, 1961. – 90 с.
2. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / М. Й. Коржанський – [вид. 3-тє, доповн. та переробл.] – К. : Атіка, 2007. – 592 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 11.
4. Кудрявцев В. Н. Теоретические основы квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М. : Госюриздат, 1963. – 165 с.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 26 червня 1992 р. «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» (п. 13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92>.
6. Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 7. – Ст. 45. – (Відомості Верховної Ради України. 1992. – № 35. – Ст. 511. Із змінами внесеними Законами від 17 червня 1992 р., 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 35. – Ст. 511; 1996. – № 46. – Ст. 249).

Возный В. И. Теоретические проблемы уголовной ответственности за «Умышленное уничтожение или повреждение имущества работника правоохранительного органа» (ст. 347 УК Украины)

Рассмотрены актуальные вопросы криминальной ответственности за преднамеренное уничтожение или повреждение имущества работника

правоохранительного органа. Осуществлен сравнительный анализ объективных признаков данного состава преступления, приведены позиции научных работников из отдельных аспектов квалификации преступления.

Ключевые слова: преднамеренное уничтожение имущества, ущерб, повреждение имущества, работник правоохранительного органа, служебные обязанности.

Voznyi V. I. Theoretical problems of criminal responsibility for intentional destruction or damage of property of law enforcement authority officer (Article 347 of the Criminal Code of Ukraine)

Key questions of criminal responsibility for intentional destruction or damage of property of law enforcement authority officer are considered. Comparative analysis of objective features of the given corpus delicti is carried out, scientific opinions on some aspects of crime qualification are presented.

Key words: intentional destruction of property, damage, damage of property, law enforcement authority officer, official responsibilities.

